Una estada al Cap de la Pera del segle XIV

Guillem Garau i Amorós



La Biblioteca del Golea
Capdepera
2026



Arxiduc, segle XIV.



Nota

Guillem Garau i Amorós (Artà, 1951) va escriure aquest relat el 1991. El 2015 va publicar *A foravila antany: Artà, Mallorca, 1980-2015*.

El sol ja pitja fort i som davant l'Agulla mar endins, i avui els serrans no en volen. He partit amb el llaüt del port de Cala Rajada ben de matí i quan sortia el sol, ja era a una de les pesqueres que sé i que per les senyes que vaig aprendre del meu padrí és de serrans reials. Però no, avui no hi han valgut senyes. Una aranya de cap negre i dos serranets ben petits és tot lo que he fet fins ara, i ja he mudat de pesquera cinc vegades.

Sort que he gaudit de la sortida del sol, que ara al mes d'agost ja comença a fer-se de cap a xaloc, i amb un dia molt calmós, i molt clar de cap a llevant, i un poc encapotat pel ponent i mestral, fins fa una estona no he començat a tenir calor, i he posat la lona al llaüt per resguardar-me del sol i de la calor. L'esca l'he feta de calamar i d'un dels primers serrans que he tret, i totes les volantinades em fallen.

M'entretenc en mirar de cap a la costa. Des de sempre m'ha agradat molt admirar la forma i contorn que aquí la costa té. La trob molt suggeridora i és un dels sentiments que fa que m'agradi anar a pescar i assaborir aquestes sensacions que complementen la de pescar. També m'agrada mirar les ones llargues, negres i verd fosc que m'engronsen pausadament. El glec-glec de l'aigua al pegar a la barca i el silenci de la mar també és un altre atractiu que té la mar per jo.

Ara mir de cap a l'Agulla. Diuen que damunt la platja hi caben, i s'hi posen aquests dies, més de cinc mil persones. Els diumenges, a més dels turistes d'aquí, ve amb els cotxes molta gent dels pobles del voltant i fins i tot de Ciutat. Des d'aquí pareixen formiguetes aturades, i les planxes de surf, i una llanxa d'esquí, són molt petites i evolucionen per davant de la gran massa de gent, per fer-los gola, molt prop de la costa. De cap aquí no ve ningú. Per davant Sa Mesquida hi veig tres barques més com jo que pesquen, i de cap al Canal de Menorca molt lluny hi veig també un altre llaüt.

Ara mateix he berenat de pa amb sobrassada, i en tot el temps, ni una estiradeta; crec que posaré en marxa el motor i faré el darrer intent davant el Faralló d'Albarca, i si no va bé, m'acostaré a l'Arenalet, tiraré el ferretó, i amb el sarró del dinar, botaré a terra i després de nedar un poc i de dinar, tornaré de cap a port.

Ja estic en marxa, crec que les bubotes del mestral faran malbé la diada de platja a algú. Ja es comença a ennuvolar, i el sol va i ve. Si entra vent, voltaré en coa, no voldria que m'agafàs un ruixat d'estiu per aquí.

Ja fa més mala cara. La negror del mestral va en augment, i la barca del canal ja se'n va de cap a port, i les de Sa Mesquida han desaparegut. No veig ningú al voltant meu.

Ara veig sa Mesquida i la sensació de calma a l'oratjol i de la mar van a més. No sent ni un alè de vent a la cara. La mar no fa ones, ni llargues ni curtes. Pareix que estic dins un safareig. El cel està ja tapat del tot i la negror del ponent, mestral i fins a la tramuntana és d'un negre molt pujat i tot això en conjunt m'imposa. Sí, vull tornar al port. Això no m'agrada. Les orelles em xiulen. Una pressió forta m'oprimeix al front i pareix un començament de migranya. He girat en coa i som per davant Es Freu, l'hi pas a cinquanta passes del seu nas. Els coloms volen de cap als seus nius, pareixen inquiets.

Mir cap a dins mar, a la meva esquerra i de cop i volta ha comparegut una gran boirada que no em deixa veure res. Contrasta amb la part de terra on la natura es destria molt clara i sense ni mica de la boirina de fa una estona que difuminava, en allargar la vista, la percepció dels accidents, paisatge i construccions de la costa. Som davant Na Foguera i ja destriï altra vegada l'entrada de l'Agulla, amb una gran negror darrera la platja, un poc de llum que ve del migjorn, i la gran boirada que deix darrera i a l'esquerra, em pareix una vivència fantasmagòrica, i no les tenc totes.

Accelero un poc més el motor de la barca i apunt a davant el nas del Far de Capdepera amb la proa. La mar segueix ben plana. Massa plana. L'oratge inexistent i la fosca que augmenta em fa entrar amb una suor freda molt desagradable. La pressió als polsos va en augment.

La boira ja m'arriba, i em passa per damunt. La costa s'està difuminant. Amb la boira ve un alè d'aire més fred i amb una olor com de sofre. El xiulo de dins les orelles va en augment. No, ... no és dins les orelles, pareix que qualque cosa s'acosta des de on la boira és més espessa. Sí, allà veig una llum groga. No, verd fluorescent. Tenc por!. Amb una grapada em pas el guardapits de seguretat. No sé si lo que em passa és de veres o si estic somiant. El renou del motor em recorda que no, que som a la mar, que anava a pescar ...

Ja no veig res davant, no voldria pegar a la costa, però acceler més el motor i aguant el timó ferm, sé que encara som lluny de la punta del far. El llum de darrera augmenta. El xiulo també augmenta. La mar segueix calma. La barca avança. La suor freda m'ha esclatat, i el cor em va a tota. Tenc fred i l'olor de sofre em molesta a la respiració ...

Em sent humit. Tenc son. Estic banyat. On som?. Quina hora és?. Obr els ulls, i la claror m'enlluerna. Ara ja sé que estic dins aigua. Ara ja ho veig!. Estic dins la mar. La mar està calma, i amb unes braçades, puc veure que estic lluny de la vorera... no, no tan lluny. D'aquell punt poden haver-hi tres o quatre-cents metres. Estic molt cansat, d'esquena, surant amb el

guardapits salvavides em trob bé. I quan no em senti tan cansat nedaré de cap allà.

Analitz la situació i començ a lligar caps i relacion la meva situació: Anava amb la barca del Freu de cap al Far i m'he quedat sense sentit. Braceig i gir la vista al voltant i no veig cap senya del llaüt, ni de la negror. El cel està clar i per l'altura del sol és devers migdia. Estic davant l'entrada a Cala Agulla, però més prop del Far que de Na Foguera. Mir de cap a la platja i no hi veig ningú. No hi ha cap taula de surf, ni cap llanxa, ni cap veler... Pot ésser que el temporal els hagi fet por, i tothom hagi fugit de la platja. Mir de cap a Cala Lliteres, ... Cala Lliteres? ,... no pot ésser! No hi ha ni l'Hotel ni cap dels xalets! ,... mir de cap a la platja i tampoc hi ha cap quiosc dels tres que s'hi posen a l'estiu ...

Si no fos per la banyadura, que m'està despertant, creuria que estic somiant. Torn bracejar per voltar i tornar a mirar l'entorn. No ho conec... Ara repar que la torre de la Talaia de Son Jaumell tampoc hi és. Les muntanyes sí pareixen les mateixes, els pins arriben fins més amunt, al baix tot és verd de pins, no hi ha ni una construcció. Ara sí que hi estic assustat. Què pot haver passat? S'Escull d'en Patilla, davant Sa Regana Blava em confirma que dec ésser on he dit abans i no a un altre món.

Ja em trob millor i em pos a nedar. Em costa, però vaig avançant. Em dirigesc de cap a la vorera. A la caleta de Cala Lliteres m'anirà bé per sortir. De cap allà me'n vaig.

Ja som a l'entrada de Cala Lliteres. Tot està verjo. Ni mollet, ni escola de submarinisme, ni camí de baixada, ni escales, ...

Jo hi anava molts de diumenges a nedar a Cala Lliteres, i no ho conec. La Cova des Pop que en deim, es tracta ara d'una entrada de mar a davall una gran llosa i no li veig sortida per la part de darrera.

Sortiré per la platgeta, que sí està igual amb les bales i pedres rodones de sempre, i ja veuré com m'enfil per pujar a dalt i anar a veure el que ha passat.

Per darrera la roca de la cova crec que hi podré pujar. Surt de l'aigua, em trec el guardapits i qued amb texans, una camisa de mànega curta i sabates esportives.

Tot banyat vaig de cap a damunt la roca per pujar l'empit i poder veure al voltant, i accedir a la terra peu pla. El sol és molt calent i vaig de cap a terra endins on hi ha pins arrecerats per la tramuntana i després ja ve el pinar pròpiament dit.

Per lo que veig quan mir cap a la mar i a la badia de l'Agulla sé que som a Cala Lliteres, però on estic és un pinar arenós amb mates, garballons, savines i qualque ullastre.

Vaig vora vora mar de cap a l'Agulla i no destriï cap senyal de vida humana. Vora els penya-segats hi han mates de fonoll marí, i caminois de cabra o ovella que entren de cap a dins els pinars.

Per la zona on hi havia els hotels i blocs d'apartaments de l'Agulla, és ben igual, ni una senya de vida. M'endins més de cap a Can Patilla i trob un camí un poc més ample amb potades de bísties i buines seques.

Ara des d'un clar del pinar veig el coster de Capdepera i tot està també verjo. El Puig des Molins no en té cap de molí a dalt, només es veuen pins. Pas un xaragall, que podria anar a Son Moll, i cap amunt surt del pinar, que em queda només a l'esquerra, i pel que puc veure crec ésser devers es Coll d'Os. A la dreta tant com vaig pujant de nivell millor veig les terres de conró, d'hortalisses, i arbres fruitals.

Des d'on som ara, començ a veure la silueta de les murades del Castell. El molí de vent de davant el Portalet tampoc hi és. La murada em sembla més baixa que així com la coneixia. Ara ja es veu tota la part de llevant de la murada del Castell i sortint un poquet, la torre d'En Nunis, que per cert no és rodona sinó quadrada. Què és el que passa? O és que això no és el meu poble?.

No sé lo que em passa, però he de seguir endavant i mirar de trobar algú. Si m'he salvat d'alguna explosió o catàstrofe, perquè no queda res?, on és la gent?

Fins ara no he pensat en la família..., què haurà estat d'ells? Jo vivia a Capdepera i feia feina a Cala Rajada, la meva dona i els fills, on deuen ésser?. Esper que no els haurà passat res.

Seguint el camí de ferradura que he dit, tira per amunt de cap al poble. Hi ha figueres, oliveres, i rostoll sec de blat segat. El camí segueix ara vora una paret seca de cap a l'esquerra, i a baix veig uns corrals amb vinya i hortalisses. Allarg la vista de cap al Castell i allà dalt el veig com a única construcció de tot l'entorn.

El camí és més ample i puja per devers Ses Pedreres de cap a lo que segons jo tocaria ésser el carrer de la Mar, i el carrer no hi és. No hi ha cap casa, tot és conreu, corrals de figueres de moro, i més endavant ... Sí! Allà! Veig unes quantes cases. Me'n hi vaig acanalat ... On era ca meva no hi ha més que una clova d'unes dues quarterades de gra segat. Hi ha una vintena d'ovelles redossades davall dues figueres grans, sestant, i dues o tres cabres que es passegen pel tancat cercant espigues i fulles seques.

Seguint endavant de cap a les cases, ara veig que són construccions de paret seca, o de pedreny amb argamassa. Mir de cap a Cala Rajada i llevat de les terres de conreu de la falda de Capdepera tot és pinar. No es veu ni una sola construcció per aquesta banda. El Puig de na Cabrona, el Puig Saguer ... estan com sempre. A la mar no hi ha cap senyal de barca. Al pla d'en Cosset, hi ha corrals de darreres de les petites cases de l'altra banda. Són trasts de devers mig quartó de grans amb llimoneres, magraners, i figueres de moro. També hi veig gallines.

Dins un d'aquests corrals, al fons devora una casa hi veig algú. Sí, davall una figuera petita i torta hi ha una persona vella que seu a un banquet

baix o tibulet. Estic tan afectat per lo que em passa que crec que si prou de parlar no m'han de sortir les paraules. Ja de més a prop, des de la paret que tanca el corral de devers un metre d'alçada veig que és un home vell, calb, amb barba i amb els baixos blancs.



L'escomet amb un «bones tardes» i aquell home que estava amb postura de becar amb la cara entre les mans, alça el cap, em mira, s'incorpora i ve de cap a jo amb uns ulls ben oberts i sense dir paraula.

Estic suat de la calor que fa, i m'acost a un poc d'ombra d'una parra enfilada del trast de veïnat, i aquell vellet s'acosta fins a unes cinc passes. Em mira de fit a fit i ben de dalt a baix. Ell va descalç, amb uns calçons curts fins als genolls i amb una camisa sense botons, amb un tall al davant, de color cru i d'un gruix considerable. El teixit de la camisa és parescut al d'alguns sacs de ràfia que jo havia vist i el dels calçons pareix roba d'alguna cortina, fa ratlles de color cru i marró.

Em demana si m'he perdut, i si estic cercant l'entrada per poder anar al castell, ... tot això amb un to, un accent i unes paraules que jo no havia sentit mai.

Em parla amb un català que jo no conec, valencià no ho és, ni eivissenc, ni menorquí...

Li dic que crec que sí que m'he perdut, però que no cerc ningú en particular sinó que voldria fer-li algunes preguntes... a força de forces pareix que m'ha comprès i em convida a botar la paret i a anar amb ell a davall la figuera. A un racó, remugant hi ha una cabra roja, fermada a una estaca, a l'ombra d'una paret un poc més alta. Per l'olor crec que estic prop d'una soll de porcs, i les mosques que hi ha enfiten molt.

M'assenyala un banquet de fusta d'ullastre o alzina i ell n'acosta un altre i es posa davant jo, sense deixar d'observar-me sobretot, crec, les sabates esportives i els pantalons texans.

Li deman que per favor em digui quin és aquest poble, que jo estic molt desorientat, i que em digui el nom d'aquella badia, l'hi senyal el Puig Saguer i la terra de davant noltros que baixa i té la mar a cada banda.

Li he d'explicar unes quantes vegades, a més de ésser un poc sord, crec que també té problemes de comprensió del meu mallorquí ...

Em diu que ell és tot sol a ca seva, que viu amb la seva filla, el seu gendre, quatre nets, i que tots són a fora vila. Els nets fan feina a Binifel·la, el gendre fa de pastor al rafal de Joan Terrassa i només ve un pic per setmana al poble. La seva filla, és a ca una veïnada on un grup de dones estan reunides, com altres diumenges.

No m'ha contestat a lo que jo li demanava. Binifel·la no sé on serà però ja ho aclariré. Sé que avui és diumenge, aquí també ...

Torn insistir en la meva primera pregunta i ara sí que pareix que em traurà de dubtes. El lloc on som em diu que es diu «El Cap de la Pera»

d'Artà. Les terres que tenim davant noltros em diu que són les marines, que no tenen cap interès ni un, i que el que he de veure està situat a l'altra banda del lloc. A més de no servir per quasi res aquestes terres d'aquí, donen molts de disgusts i molta feina. Em diu que al cap de la punta, hi ha una barraca de talaiers, on sempre hi ha d'haver al manco dos homes per vetllar la mar, per si es veuen «fustes» o qualque perill.

Si no fos per la preocupació que tenc pel que m'ha passat, com m'agradaria fer una xerrada ben llarga amb aquest home per sabre coses de les que em conta. Si per l'edat que té ja perd del capet, és molt interessant el que imagina i em vol comunicar, si el que ha perdut del cap som jo i tot el que visc són imaginacions, vull despertar i viure la meva vida real.

L'olor de porcs i qualque grunyit em fan tornar a l'ambient on estic i que encara no sé quin és. No he aclarit gaire cosa, però el poc que m'ha contat i he comprès, és que som a Capdepera, només que a un Capdepera desconegut, i em fa por pensar que sigui a una altra època on no hi trobi ningú conegut.

Li deman si ha sentit qualque explosió, si hi ha hagut mort de persones, o si ha passat res d'anormal al poble avui. Em costa fer-li comprendre, sobretot lo de l'explosió, que no hi ha manera ...

Contesta que avui només ha parlat amb els seus. El seu gendre ha vengut per anar a missa i dur la roba bruta, com cada diumenge, i no ha contat res de nou, i després de dinar se'n ha tornat a la seva feina. Els quatre nets, tampoc han contat res de nou a l'hora del dinar. De l'Almudaina, que és molt lluny i que hi ha més d'una llegua, tampoc no ha sentit a dir res i que fins al vespre, si hi hagués qualque denou no es sabria, a no ser que el saig amb la trompeta fes una crida d'alguna cosa d'importància, però que essent diumenge era improbable.

L'Almudaina! Què passa aquí? Jo he llegit coses de l'edat mitjana on tota la península de Llevant de Mallorca era coneguda per Artà, i el poble en si es coneixia pel nom de l'Almudaina. Ara seguiré escoltant bé aquest home per assegurar-me del que estic pensant.

Li deman per l'Ajuntament, per l'Església ... i no m'entén. Crec que en aquell temps no n'hi havia ni d'Església ni d'Ajuntament a Capdepera, i li deman per la Capella i pel Castell.

Ara sí que m'ha comprès! ... la Capella de Sant Joan està dins el Castell, i el Castell em diu que quan era petit el començaren, i que és una gran obra, i que ell mateix hi havia fet feina de picapedrer, i de traginer pujant-hi pedres amb un ase i a vegades amb sivera.

El tall. Tenc ganes d'anar cap al Castell, i de veure quina classe de gent hi ha i el que passa, o què em passa. De cada vegada més, veig que em trob a l'edat mitjana.



L'home em vol contar més coses de quan era jove i de l'obra del castell, però jo l'hi deman per anar a l'altra part de la casa, a la part de davant, i

em convida a passar per dins la seva. El trespol és d'empedrat, i la casa és petita i fosca, amb la forta llum del corral, i la claror del portal de davant, no veig bé l'interior de la casa, però és molt senzill, i de dos cossos: Una part amb la cuina al darrera, i l'altra amb l'entrada i una caixa de fusta, i uns escalons que van a un dalt. Tot està emblanquinat i les parets són grapalludes. La porta és d'una sola peça, i pareix d'alzina. Està oberta de cap a dins la casa.

Sortint a defora, amb un fort desnivell, cap amunt hi ha una placeta llarguera, més ampla de la part de baix i acabant amb un carrer estret i tort a la part de dalt. En total a la placeta hi donen unes quatre o cinc cases i dos corrals d'arbres fruitals i vinya. Les façanes estan disposades de forma irregular, i em fa l'idea de trobar-me a la carrera d'algunes cases de fora vila on de forma irregular s'hi van afegint edificacions. Una casa és de dues altures completes, una altra només fa l'alçada de l'estable, l'altra està feta de pedres de marès i mescla, i la de més amunt està darrera un forn petit de coure pa. La majoria estan fetes d'argamassa i pedres vistes. Només tenen un aiguavés, llevat de la més alta, que en té dos. Les teulades i les canals estan fetes de teules iguals a les actuals, les canonades que per la façana donen a les cisternes són de canons de test.

Al costat de les edificacions principals hi ha edificacions més baixes, i per l'olor que es desprèn són per a animals: vaques, porcs, cabres o bísties... i estan cobertes amb un capell de càrritx. Els portalets són de bastons i canyes. El carrer-plaça, és de terra amb paranys que protegeixen en temps de plogudes que l'aigua no vagi a qualque casa, hort, etc.

Estic embadalit pel que em passa i el que veig i no pens que aquell home em mira, a lo millor pensant que em passa qualque cosa, i quan me'n don compte, li don les gràcies per la seva atenció i promet tornar-hi per parlar més amb ell, perquè m'interessa saber més coses d'ell i la seva família. Em diu que el seu nom és Miquel Melis, i amb un «Adéu!» ens acomiadam i jo partesc per amunt per la costeta i tombant a l'esquerra trob una altra placeta més petita encara, també amb una agrupació de cases parescuda a l'anterior.

Per un corral sense edificar allarg la vista de cap a la contrada d'Artà. Estic aturat vora la paret d'una caseta mirant de cap a ponent, i el que veig és molt diferent del que jo coneixia... ara del que no hi ha cap dubte és de que això és Capdepera... : no hi ha la carretera d'Artà, ni cap casa a Vila Roja, les muntanyes pareixen les mateixes, les cases de fora vila també. El pla de les terres de conreu es veuen totes acabades de segar. A la falda del coster del poble hi ha trasts amb hortalisses i arbres fruitals. Més lluny a Artà es destria Sant Salvador, i la capella quasi no sobresurt per damunt les murades: és més petita, i les murades no tenen cap punta. L'església d'Artà tampoc hi és.



Per la part alta de la placeta, comença una costa amb cases a la part de baix que va per amunt de cap al castell. El Castell!! Ara el veig millor!, com més m'hi acost més diferències veig amb el que jo coneixia. Lo primer que repar és que no té merlets, ni torres per la part de fora. Té les murades efectivament més baixes, i no hi ha la casa del governador enmig. Ah! i el camí ara torç a l'esquerra i va al portal que en dèiem del Rei En Jaume. Per anar al portalet no hi ha camí que hi vagi.

Ja som baix de les murades i allarg la vista de cap a Capdepera, i veig que en total deuen haver-hi unes vint o trenta cases, de les quals només sis o set són de dues alçades. Totes les altres són baixes i petites. Es veuen moltes teulades de només càrritx i canyes. Algunes tenen terrat blanc que crida l'atenció d'entre la foscor de les altres. Deuen ésser devers les sis de l'horabaixa i no he vist ningú pels carrers fins ara. Pareix que està deshabitat, però no, l'olor dels animals domèstics senyala la necessària existència dels seus amos. Aquí devora hi ha una llocada de polls que pastura, i dos quissons magres juguen al corral d'una casa que dona aquí davant.

Som al portal del Castell de Capdepera. La porta és molt grossa, d'una sola fulla, i està oberta. Mir si hi ha algú, i no veig ningú. Entrant al recinte em sorprèn lo que veig: just davant el portal comencen dos carrers un en front per amunt, i un altre de cap a la dreta amb cases a cada banda. Això és el poble, i no el que he vist abans. Les cases tornen ésser molt petites, però estan disposades ordenadament formant els dos carrers que ara veig. Seguesc per amunt. Les cases estan obertes quasi totes. Algunes no tenen portes de fusta, tenen una postissada de canyes. Les finestres són molt petites, són més bé finestrons.

Una dona que seia darrera la porta i que m'ha vist, s'ha aixecada i se'n és anada per endins aviat. Està parlant amb algú. Jo m'atur davant, i vaig cap a la porta per tocar. Al mateix temps surten dos homes de la casa, un més jove i l'altre més vell i m'escometen.

Parlen altra vegada un català que em costa desxifrar, però que fent repetir, i amb atenció el puc entendre. Em demanen si em passa res i si cerc el castellà o qualque altre habitant en especial.

Amb el xerratòrum nostre, al carrer ja m'estan enrevoltant més de deu persones. Hi ha dones, nins i homes. Tots són de condició molt pobre. Els seus vestits, són molt desgastats, i molt gruixats per la calor que fa.

Pens bé amb la meva situació, i que del que digui pot dependre la meva futura situació a n'aquesta experiència que m'ha tocat viure, per lo que pens anar alerta i seguir un poc la corrent del que aquesta gent pugui voler.

Els dic que m'he trobat dins mar, i que he perdut el coneixement, i la memòria, i que nedant he sortit a la costa d'aquesta terra, i que aquí som per demanar si hi podré menjar i dormir fins que recobri la memòria i pugui tornar al poble de la meva gent.

Es miren entre ells, i el més gran aconsella als altres d'avisar el capellà, ja que el castellà és a una alqueria, i fins al vespre no vendrà. Tot el grup comença a caminar carrer amunt, i que si és com jo crec, toca donar davant la Capella. Al mateix temps em miren de dalt a baix, pareixen sorpresos per la meva roba, les sabates, etc.

Som a una placeta que queda sense edificar davant l'esglesieta i fins a la Torre d'en Nunis. Pujant uns escalons arribam a un altre carrer que davalla i van a la tercera casa, on des del portal es crida al capellà. El carreró, que es forma aquí dalt, va un poc tort per avall, amb cases a l'esquerra assentades vora la murada, i amb algunes a la dreta, però no amb edificació contínua, sinó aïllades unes de les altres...

Surt una dona grossa. Diu que el capellà és a fer oració a la capella. Tornam enrere per on havíem vengut, i en passar per l'ombra de la Torre d'en Nunis alç els ulls i veig l'obra més important de tot lo que he vist fins ara ...

Ni la capella, ni les cases, ni les mateixes murades del Castell es poden comparar. Embadalit, algú ha avisat el sacerdot i ja se'n ve de cap a jo. Es tracta d'un home de mitja edat, amb un poc de panxa, i amb uns hàbits marronencs. M'allarga la seva mà a besar, i ho faig. La gent es fa lluny sense deixar de mirar-nos.

Darrera la capella a una rapissa, vora la cisterna ens asseiem i amb un català amb accent un poc diferent del de la gent que he sentit fins ara, em demana pràcticament lo mateix de l'altra gent, i a més em pregunta si som cristià.

Començ altra vegada a explicar lo que abans ja he dit als altres, i a més li dic que sí, que som cristià, i que som casat per l'Església, i que tenc tres fills també batiats, però que no m'enrecord de res més, i que no sé d'on som.

Ell em diu que va estar de capellà a Barcelona, a la comarca de l'Urgell, amb altres preveres de molts de llocs del món cristià, i que no em podia identificar a mi amb la parla amb cap d'ells. Als que més em pareixia, va dir era a alguns de Lleida que havia conegut, i amb altres mots a gent de Tarragona. Em va dir que ell a més del llatí, coneixia el castellà, de quan s'havia format a Barcelona pel sacerdoci.

Jo ja començ a convèncer-me més a mi mateix de que el que em passa és clarament, que de qualque manera inexplicable he passat del meu temps modern del segle xx a l'edat mitjana del mateix lloc d'on jo som: Capdepera. Lo que tenc davant jo és el mateix Castell que jo conec. Mir la cisterna, i pens amb el ball de bot i les torrades que jo he presenciat a les festes de l'Esperança, o de l'Aniversari de la recuperació del Castell en aquest mateix lloc.

Em pos dret i mir de cap a la Capella, i lo que em crida l'atenció, és que és més petita i més baixa, i que s'acaba al cornaló on s'uneixen les dues murades. La campana de l'esglesieta només té una sola espadanya.

Torn a la realitat d'estar amb el capellà devora, qui també s'ha posat dret, i veient el meu interès per l'edifici, em passa davant i em convida, baixant pels escalons empedrats de devora la gran torre de defensa, a anar a visitar la Casa de Déu.

La plaça també està empedrada, i molt neta i cuidada. Efectivament la Capella és molt més petita de lo que jo la coneixia, i per banda defora del Castell no hi ha res edificat. La campana està centrada damunt el portal d'entrada i l'ull de bou no hi és.

El capellà m'explica que fa una trentena d'anys es va reformar i engrandir l'anterior Capella dels primers habitants del lloc. Obrint la porta, ens senyam amb l'aigua beneïda, i fent una genollada de cap a l'altar que està al fons, em mostra els tres cossos de la basílica. Baixant el to de veu em diu que els dos darrers són nous i que la volta, més alta ara, també. Al primer tram, a la dreta, pujant uns escalons hi ha un altar, i m'explica que era el primitiu, i que des d'aquesta capelleta es passa a la sagristia.

L'Església té les parets, al meu veure, molt buides: blanques totalment i només amb tres o quatre llums d'oli repartits per les parets laterals, i sense més sants que una creu i un Sant Crist a l'altar del fons, una llàntia encesa a un costat, una caixeta de fusta a una rapissa de la paret, quatre canelobres, un faristol de sobretaula i unes tovalles llargues que pengen de la taula és tota l'ornamentació del lloc.

A davant un banc amb respatller, i amb quatre reclinatoris posats davant, em criden l'atenció, ja que contrasten amb els altres, una vintena, que només són de post amb tres peus, un a cada banda i l'altre al mig i sense respatller. El trespol és de lloses de pedra.



El capellà m'explica, que el banc de davant és per a les autoritats del castell: El castellà, els jurats, el batlle o personalitats assistents.

La claror que entra de fora és molt forta, i sortint el meu acompanyant em diu que aquella és l'església de Sant Joan del Cap de la Pera, essent aquest nom l'actual, ja que abans de l'ampliació es deia de Santa Maria. Parlant anam caminant altra vegada de cap a ca seva.

Entrant a la casa, on tot d'una es troba la cuina, amb el seu gerrer, escudellers i una taula baixa petita, i amb dues cadires i dos o tres tibulets de bova, i amb un finestró petit alt que també dona al carrer, diu a la criada que jo quedaré a ca seva aquest vespre, i que em prepari el llit de dalt. També l'envia a ca'l castellà perquè ens avisin en arribar.

Amb la porta del carrer oberta, ens asseiem al mig de la casa-cuina, amb un portal que dona a la part de darrera i que deu anar a les cambres i al corral.

Em diu el meu amic que es diu Pere Ferrer, que és natural d'aquí, que el seu pare viu a Ciutat des de fa molts anys i que ell també hi havia viscut fins que va anar a estudiar a Barcelona i ara fa tres anys que el bisbe el va enviar aquí de beneficiat per atendre el culte d'aquest nucli de població.

M'explica que el seu pare té possessions per aquesta comarca, però no les explota ell directament, i que essent ara ja vell, és un germà seu qui es cuida dels rèdits i rendes que li han de fer els pagesos de les seves terres.

El capellà torna a insistir en el «misteri» de la meva venguda, i que no comprèn la meva claredat de judici actual amb una pèrdua de memòria tan gran, i que no sàpiga gens lo que m'ha passat. Intent fer veure que jo tampoc ho comprenc, ja que crec que pel meu bé és millor això que contar lo que m'ha passat. Es torna fixar amb la meva roba i amb les sabates, i em diu que mai no havia vist res com allò ni en quant a teixit, ni com a forma, i que ho troba un poc exagerat, i que creu convenient que abans de la venguda del Castellà, o de parlar amb les autoritats, em convindria dur robes del seu germà que té allà, i que creu que em podran anar bé.

Em pareix bé l'idea, em fa entrar per endins i a l'esquerra, entram a una cambra, i de dins una caixeta de fusta, em treu dos parells de calçons, unes camises, i unes sandàlies de cuiro. Tot lo que m'assaig em va bé, ja que són peces de roba molt amples, i els pantalons tenen un cordó a la cintura per ajustar-los. Ara som jo que em veig exagerat: Els calçons fins a baix dels genolls, les sandàlies, que em són un poc grosses, i la camisa llistada i gruixada, etc...

Més val així. Quan m'ha avisat és per qualque cosa. Guard tot lo meu penjat a una estaca de l'habitació i les sabates davall un llit de posts que hi ha al racó. Aprofit per mirar els detalls de la cambra i es tracta d'un habitacle molt petit d'uns vuit o nou metres quadrats, amb una cortina de lli a l'entrada i amb un finestronet d'uns dos pams d'alçada que dona a un corralet amb la paret de la murada del Castell a l'enfront.

Surt a la casa i el capellà m'examina de dalt a baix i pareix que aprova l'aspecte que present. Diu que ha d'anar a acabar els seus resos, i que no em faci gaire lluny d'allà, per després anar a veure el Castellà.



Sortim tots dos al carrer i ell pren de cap a la dreta i jo romanc enmig del carrer observant per altra vegada la Torre d'en Nunis. Calcul per la claror que deuen ésser les vuit o les nou de l'horabaixa. No hi ha gent al carreró. M'acost a la Torre, i li don la volta poc a poc. La porta d'entrada, d'alzina, està tancada. Ara ja som a l'altra banda, i l'esplanada que tenc davant amb la murada, la capella i algunes cases i la mateixa torre que la delimiten forma un espai que ja m'és molt familiar.

He donat la volta completa a l'edifici, i prenc el carrer de ca'l capellà per avall. És un carrer tort que pren de cap a la dreta amb moltes cases tancades, totes molt petites. Ara el carrer té un fort pendent, i està empedrat, a cada banda hi veig trasts buits amb roques i alguna figuera de moro. Allargant la vista només es veu edificat lo de dins el recinte del castell. A davant, lo que jo coneixia per les escoles de s'Alzinar, i el centre del poble de Capdepera és tot conradís. El puig de s'Alzinar és tot alzines,

part damunt fins al Puig de sa Cova Negra és tot pinar i a la falda hi ha uns sementers tancats de paret d'una grossària de devers una quarterada cada un.

Em trob per on jo crec que hi havia la Casa del Governador, i aquí el carrer pren de cap a l'esquerra tot dret de cap al racó del Portalet. A la dreta hi ha una casa amb les portes obertes i una dona asseguda darrera el portal. Un al·lot guaita i quan em veu diu petit qualque cosa a la dona. Amb una escomesa i des del mig del carrer intent entrar en conversa amb aquella gent. El nin, d'uns nou o deu anys, entra per endins, i la seva mare surt al portal i em demana si hi ha res de nou o si vull qualque cosa.

Li dic que esper el Castellà, i que faig una volta pel poble, per fer temps i veure'l. Ella em diu que el castellà en venir no passa per allà, que en entrar agafa el carrer major i va de cap a la torre que és on viu, i que si vull qualque cosa, el seu home ha anat un instant a dur aigua i està a punt de tornar.

Un home de mitja edat amb una gerra de test al costat i una bossa de pell plena d'aigua puja la costeta i ens mira de lluny. Quan arriba, ens saludam i ell entra l'aigua a dins la casa i la dona em convida a passar, acosta uns tibulets per a nosaltres dos i ella s'asseu vora el portal mirant a defora i de cap a jo pausadament. L'al·lot que havia entrat surt de la part de darrera i entra a la cuina de cap a son pare. L'home ha deixat la gerra dins la cuina i surt amb el recipient de cuiro ple d'aigua de cap a la part de darrera de la casa. Obri una porta i es sent el renou de buidar l'aigua dins una pica.

Torcant-se la suor amb el darrera de la mà, l'home s'asseu davant jo, i em diu que com sempre ve del pou de dur aigua, i que és una penúria l'haver d'anar tan lluny.

Em diu que el seu nom és Joan Guiscafrè, i que des d'al·lot petit fa feina a la possessió de Benijumila.

Li dic el mateix que he dit a la seva dona, i que estic de pas, que he conegut el capellà, i que m'interessa saber coses sobre el poble, els habitants i la seva forma de vida al castell.

Ens costa bastant el fer-nos entendre un a l'altre, el seu parlar és més mal d'entendre que el del capellà, i ell també té dificultats per comprendre'm a mi però així mateix ens arribam a fer entendre les nostres idees.

Em conta que ells viuen dins el Castell des de fa uns dotze anys, de quan per ordre reial, els van fer entrar a viure aquí, pel perill que hi havia hagut mentre va durar la guerra entre els dos Reis germans, el de Mallorca i el d'Aragó. Em diu que tenen encara la casa de fora del Castell on es va instal·lar la seva família fa uns cent anys que és molt més gran que aquesta, i on tenen els animals, un poc d'hortet i uns quants arbres fruitals.

A primera hora del matí ell se'n va a fer feina al camp de pareller, i la seva dona i el fill es cuiden dels animals i de la casa de l'arraval de baix

del castell, filen llana, i la dona els capvespres va a cal teixidor, que té l'obrador banda fora del castell, a fer feina per guanyar-se la vida.

Avui és diumenge, i no es pot fer res. L'església ho té ben privat. Només es fa el menjar, es cuida el bestiar, i es proveeix d'aigua les cases. Tothom descansa de la feina de la setmana, i als carrers no hi ha ningú per mor d'això. Em diu que ben prest començarà a arribar tota la gent que de les possessions del voltant i de les cases de fora de les murades cada vespre venen només per dormir a dins el castell.

Això m'explica la quantitat de cases que passant he trobat tancades. El Castell és un poble buit i abandonat de dia i ara veurem el que passa més tard.

No vull molestar més aquesta família, i amb un «Adéu Siau!» surt de la casa cap al carrer. M'acomiaden oferint-se en lo que sia per ajudar-me dins les seves possibilitats.

Mirant per avall es veu gent parlant al cantó. La llum del dia comença a minvar, i per un carreró que deu anar al carrer major, pas per davant algunes cases amb senyes d'estar abandonades per l'aspecte de les portes i façanes.

Al carrer major hi ha gent asseguda a la fresca, dues dones majors, un home de mitja edat, i uns quants infants juguen al seu voltant encalçant-se. Entrant per la porta del castell, es veu gent amb llenya damunt el cap i amb odres petits i gerres plenes d'aigua. Tothom se'n va de cap a ca seva, de cap a la llar on habiten, o al manco hi passen la nit.

Pujant de cap a la torre, davant l'església, veig el capellà parlant amb un altre home, i en veure'm, deixen la conversa i venen de cap a jo. El capellà em presenta al Castellà, qui té per nom Pere Crespí, i aquest em saluda i ens convida a anar tots tres a la torre, on per lo vist habita.

Entrant hi ha uns bancs de fusta amb una taula llarga a un costat, i una sèrie d'estaques amb quatre o cinc llances fermades verticalment, devers vuit ballestes penjades també a les barres, una espasa i altres eines vàries com: falçs, aixades, cordes, cadenes i ganxos. A primera vista aquesta paret de les estaques pareix la d'un magatzem d'eines, en lloc d'una casa normal.

A l'enfront, a un racó hi ha la llar pròpiament dita, amb uns fogons, rapisses amb plats, olles, llums d'oli, espelmes i una tauleta baixa. A l'altra banda comença una escala de cargol que puja a dalt, on per l'alçada de l'edifici, hi deu haver un habitacle com el de la planta baixa.

Asseguts, i inspeccionada visualment la sala, torn començar, com amb tots els anteriors, amb el meu repertori, i amb la col·laboració del sacerdot, més aviat que abans he pogut donar a entendre lo que m'ha passat.

El castellà és una persona amb una certa formació, ja que amb la forma de parlar i explicar el que vol, aquesta és la impressió que d'ell en trec.

Em diu que demà, sens falta, hem d'anar tots dos a l'Almudaina, per posar en coneixement del Batlle de la Universitat el que m'ha passat, i actuar segons el parer d'aquella autoritat.



Per evitar que se'm facin massa preguntes, aprofit per passar jo a l'atac amb una sobtada ànsia de saber coses d'ells, d'aquest poble, de la fortalesa del castell, i en general de la vida de la gent d'aquesta contrada. Així intent aconseguir la simpatia d'ells, i que no els sembli sospitós d'alguna cosa que em pugui perjudicar. Pens que en aquests temps no van de bromes amb els sospitosos de procedència desconeguda.

El capellà comença per contar-me, que fa pocs anys, al 1348, just abans de ésser enviat ell, hi havia hagut una gran pesta al castell, a les cases de banda de fora i a les alqueries i rafals dels voltants, i que de les tres-centes ànimes que conformaven aquella comunitat, se'n havien mort més de seixanta, i que gràcies a Déu tot està normalitzat, i que ara ja queden molt poques famílies amb gent que encara pateixi seqüeles de la pipida.

Mentre el sacerdot parla, el castellà ha encès un llum d'oli de fang, que hi ha penjat a la paret, per tal de veure-hi, ja que s'ha fet fosc.

Demostr un gran interès per aquesta casta de temes i en veure els meus interlocutors el desconeixement del cas, entre ells es confirmen que la meva procedència és de fora de Mallorca, ja que la pesta havia fet estralls a tota l'Illa, o bé que la meva memòria m'havia quedat molt malmesa.

El castellà em demana si tenc qualque casta d'informació arran de la guerra mantinguda a l'illa dels anys 1342 al 1346, entre els dos Reis germans pel control del regnat de Mallorca. La pregunta està feta amb una mena de consueta que no m'agrada gaire i no em queda més remei que tornar anar a l'excusa de la fuita de la meva memòria per no caure en possibles problemes. Es miren i el capellà el tranquil·litza.

Jo deman que per favor em conti alguna cosa al respecte, i és el sacerdot qui em diu que el Rei Jaume III, havia mort prop de Ciutat, en voler reconquerir l'illa al seu germà Pere IV el qual li havia presa quatre anys abans. Que el fet havia trastornat la vida de l'illa i d'aquell poblet, pel fet que durant el contenciós va ésser quan els reis i altres autoritats havien imposat a la gent del Cap de la Pera l'obligació d'anar a viure dins el recinte del castell, on es trobaven molt estrets, incòmodes, i molt empobrits pel cost de les petites edificacions, que a pesar d'unes ajudes promeses als qui es mudassin, aquestes no arribaven, ho feien tard, i després s'havien de tornar.

També aquesta època la gent va ésser molt castigada amb imposts per poder cobrir les despeses de la gran quantitat de talaiers i escoltes que havien de vigilar la costa del terme per si es veien, a més dels possibles desembarcaments de sarraïns, barques dels enemics del Rei.

M'interès pel tema de la vigilància marítima des de la costa i se'm explica molt resumidament, que el que es va fer aquells anys des del Cap de la Pera foren vetlles a tres punts estratègics de la costa, amb dos homes per punt, i des del mes de març a l'octubre, on s'hi destinaven els homes amb una durada alguns de tot l'estiu, i d'altres per setmanes.

Cada setmana un d'ells ve al poble a recollir queviures i veure la família, i mentre l'altre es queda al punt de talaier. Als punts estratègics no hi ha torres de vigilància, hi ha només unes barraques petites, i si es vés qualque perill un dels homes ve tot d'una al Castell a avisar i l'altre queda al punt per observar el rumb de la nau. El castellà envia avisos a totes les propietats rústiques per tal de que els pobladors es tanquin dins les torres de defensa o venguin al Castell segons els casos. També té obligació el castellà d'enviar un missatge al Batlle de l'Almudaina.

Al matí, en començar el dia es fa la descoberta, la qual consisteix en recórrer tota la costa per tal de veure si qualque barca hauria arribat de nit per pegar l'assalt als rafals costaners, o qualsevol altra cosa. Es fa de dos en dos i amb armes per repel·lir possibles emboscades.

Tota aquesta gent ha de ésser pagada per contribucions que s'han de repartir entre tots els habitants de la Universitat d'Artà, a la qual pertany el Cap de la Pera, i la temporada de l'any que va des del mes de març fins a finals d'octubre d'aquells anys varen ésser una càrrega massa grossa per una gent que ja la feien curta.

Gràcies a Déu, em diuen, ara només se'n fa una de talaia, amb dos homes al Cap de la Pera, i la descoberta es fa quan hi ha indicis de perill. Ara els enemics són els genovesos i els sarraïns. També són un perill, els captius, de procedència majoritària sarraïna, que fan feina per nosaltres, i que alguns en voler escapar, aprofiten a vegades la venguda de qualque nau, per robar-la i fugir amb ella de cap a terres de moros.

Tornen parlar entre ells dos, i creuen que jo he de ésser per força de terra endins de qualque part de fora de Mallorca, per lo de nou que em venen totes les coses que em conten.



Es fa tard i el sacerdot diu d'anar a descansar i que m'ofereix ca seva, ja que té una cambra buida. Al castellà no li agrada la idea, i em diu que puc quedar amb ell, que ara és el responsable de mi, i que fins haver-me duit al Batlle no es vol exposar a qualque disgust amb els seus superiors.

Em diu el Castellà, que podem anar a menjar qualque cosa a ca seva, i a tancar les portes del castell, i jo dic que no tenc molta gana, però que l'acompanyaré. M'explica que a la torre només hi va per tenir esment a les armes, atendre els assumptes de govern del Castell, i que la seva dona i ell tenen una altra casa on hi fan les menjades i si no hi ha cap incident també hi dorm. Avui, donat lo petita que és la casa tornarem a dormir a la torre.

Prenem el carrer major avall, i anam lo primer a la porta del Castell, i ja la trobam tancada, el castellà s'assegura de que la barra està ben posada i fixada. Pareix que tot està en regla.

Em diu que vora l'entrada al recinte hi viu el responsable de tancar la porta en fer-se fosc, i que no es pot obrir a ningú desconegut, sense avisar-lo a ell.

Hem arribat a cal Castellà, que és una casa més gran i amb més condicions que les altres que he vist. La seva dona, preocupada per la tardança, en veure'm a jo pareix veure el motiu. Ens asseiem al voltant d'una tauleta els dos, mentre la dona ens du queviures: pa, formatge, figues seques, olives, oli, sal i fruita. Amb un trinxet corbat l'amfitrió talla pa i sopam sense parlar gaire. La dona s'acomiada per anar-se'n a dormir, i nosaltres ben aviat tornam partir de cap a la Torre d'en Nunis.

A la llum de la lluna, passant pels carrers buits d'aquest poblet tancat em pareix somiar, o presenciar una pel·lícula, però en cap moment el meu cap pot assimilar el que això sigui una realitat.

Hem arribat a la torre i entrant, el castellà tanca de banda de dins la porta i prenent de la paret el llum d'oli que havia deixat encès, n'hi afegeix un poc i em convida a passar davant ell.

Pujant l'escala de cargol em conta que fins fa poc, aquella escala no existia, i que s'havia de pujar per una de gat, de fusta, i que es retirava, una vegada a dalt per defensar-se millor dels possibles perills. Ara amb el tancament del castell, s'ha construïda aquesta escala molt més pràctica pels habitants de l'edifici, destinat actualment a habitatge del castellà de la fortalesa.

El dalt és tot una sala gran amb devers vuit llits, algunes ballestes, alfàbies de test i altres eines. A un racó hi ha una escala de fusta de gat que dona a una comporta del terrat de la torre. En veure el que jo mirava m'explica el meu amfitrió, que allà s'hi fan també talaies a vegades, i que per pujar a dalt es descorre la comporta de fusta del sòtil per talaiar tota la contrada i principalment les marines.

Els llits tenen per matalassos màrfegues de palla, i els coixins són de llana. Els llençols són d'un teixit molt aspre i gruixats. Es castellà s'asseu damunt el de més prop de la porta de baixada, i a jo me'n assenyala un del racó del fons. Em diu que n'hi ha tres que els fan servir encara a vegades els talaiers que són sempre els mateixos, en cas d'algun perill.

Es tomba, i jo d'assegut li deman si al poble d'aquí no hi ha altra autoritat, i si és imprescindible anar a l'Almudaina d'Artà per tal de fer a saber de la meva arribada.

Em contesta que a una alqueria de just aquí prop hi viu el sot-batle del Cap de la Pera, però que només pot actuar en casos i coses de poca importància, i que pel meu cas s'ha d'anar a Artà, ja que ell considera que jo som una espècie de «troballa de naufragi», i que això és competència del Batlle Reial d'Artà.

Parlant d'aquest tema pareix que va agafant interès per seguir parlant amb mi, i s'incorpora per dir-me, que uns senyors molt principals d'aquesta contrada han anomenat un procurador per aconseguir del Rei, qui ara és a Saragossa, que declari Universitat i Parròquia autònoma al lloc del Cap de la Pera, i per noves que s'han tengut pareix que aquestes

gestions van per més bon camí que les que es feren fa uns quinze anys davant el governador lloctinent de Mallorca.

Pens dins jo mateix: si ho sabessis, el temps que encara falta per aconseguir una autonomia definitiva, tant com a Parròquia com de Municipi ... Definitivament, les lluites s'han de començar d'hora per guanyar-les...

Ens deim bona nit.... S'apaga el llum ... El sent resar molt fluix una oració que podria ésser el rosari o una altra molt llarga, fins que la son el venç i comença a roncar pausadament....

Amb un poc de calor, intent dormir. Tenc el meu cap tan ple que no sé com m'anirà, però el cansament també m'ajuda a aconseguir el so... Un renou molt estrident em desperta. No sé on som. No sé d'on ve.

El renou intermitent continua, però ho dec somiar.....

....Ara! Sí! És el telèfon. Som a ca meva!!! La meva dona em desperta: «És en Tomeu, fes via!. Que no el senties a n'el telèfon ...?» Quina alegria! ... «Sí... digues Tomeu !»

A força de forces, m'han sortit les paraules. Tenc la boca seca i la gorja. El meu cor està dolorit...

«Meam.... i de què anam ...!! Són les sis i mitja, i jo t'esper al moll per anar als serrans com quedàrem, i tu que no penses comparèixer ...??»

«Mira Tomeu, ... em sap greu, però no puc anar a pescar avui, no em trob en condicions d'anar-hi. Jo t'ho explicaré després ...»

Capdepera, desembre 1991



Jaume Mercant.

CAP VERMELL
Biblioteca Digital